

References

1. Archangelskaya N. (1977 24th of May). Flame of torch of freedom. Komsoml's'koye znamya, 3 [in Russian].
2. Vidulina A. (1966 29th of October). Play to live. Krasnoye znamya, 3 [in Russian].
3. Lyuschenko J. (1966 26th of October). Inspired craftsmanship. Komsoml's'koye znamya, 3 [in Russian].
4. Pasyutinskaya V. (1977 11th of September). New read. Kul'tura I zhyttya, 3 [in Ukrainian].
5. Samoilenko M. (1977 16th of May). In perfect captivity. Vechirniy Kyiv, 3 [in Ukrainian].
6. Stalinskiy O. (1965 16th of November). Spartak in Lviv. Komsoml's'koye znamya, 3 [in Russian].
7. Stanishevskiy, Y. (1977). A. Khachaturian's Ballet "Spartak" on the Ukrainian stage. Muzyka, 4, 12-14 [in Ukrainian].
8. Stanishevskiy, Y. (2002). The National Opera House of Ukraine named after Taras Shevchenko in Kiev, history and contemporary. Kiev: Musical Ukraine, 734 [in Ukrainian].
9. Stanishevskiy, Y. (2008). Ukrainian ballet theatre. Kiev: Musical Ukraine, 411 [in Ukrainian].
10. Tigranov G. (1974). Ballets of Khachaturian. Muzyka, 143 [in Russian].
11. Tyshko N. (1966 5th of December). When in the theater there is a full house. Kul'tura I zhyttya, 3 [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 11.08.2018 р.

УДК 792.83:792.082(477)

Вишотравка Людмила Іванівна
заслужена артистка України,
доцент кафедри хореографічного мистецтва
Київського національного університету
культури і мистецтв
ORCID: 0000-0002-7084-8571
vushotravkalludmula@gmail.com

ДО ІСТОРІЇ ПАРТНЕРСЬКОЇ СПІВПРАЦІ В БАЛЕТІ: ІРАЙДА ЛУКАШОВА ТА ВАЛЕРІЙ ПАРСЕГОВ

Метою публікації став мистецтвознавчий аналіз партнерської роботи відомих українських танцівників – І. Лукашової та В. Парсегова; визначення професійних складових, які стали запорукою їхньої успішної діяльності в дуеті на сцені Київського ДАТОБ ім. Т. Шевченка. **Методологія** роботи включає використання таких культурологічних методів дослідження: загальноісторичного, порівняльно-історичного, аналітичного, біографічного тощо. **Наукова новизна** публікації полягає у висвітленні характерних ознак виконавського стилю балетного дуету Лукашова-Парсегов, оприлюдненні сучасного мистецтвознавчого аналізу їхнього сценічного доробку, створеного в радянську добу. **Висновки.** Сценічне партнерство І. Лукашової та В. Парсегова сприяло реалізації на сцені Київського ДАТОБ ім. Т. Шевченка високохудожніх зразків балетного мистецтва у виставах академічної спадщини, загальнорадянської та української національної тематики. Професійна діяльність І. Лукашової та В. Парсегова, безперечно, має слугувати яскравим прикладом успішної сценічної співпраці для наступних поколінь вітчизняних танцівників, адже завдяки цінному сценічному досвіду кожен із балетних артистів розширював власні технічні й художні можливості, презентував високий рівень хореографічної майстерності як в Україні, так і поза її межами.

Ключові слова: Ірайда Лукашова, Валерій Парсегов, український балет, дуетний танець, класична хореографія.

Вишотравка Людмила Іванівна, заслуженная артистка Украины, доцент кафедры хореографического искусства Киевского национального университета культуры и искусств

К истории партнерского сотрудничества в балете: Ирайда Лукашова и Валерий Парсегов

Целью публикации стал искусствоведческий анализ партнерской работы известных украинских танцовщиков – И. Лукашовой и В. Парсегова; определение профессиональных составляющих, ставших залогом их успешной деятельности в дуэте на сцене Киевского ДАТОБ им. Т. Шевченко. **Методология** работы включает использование следующих методов исследования: общеисторический, сравнительно-исторический, аналитический, биографический и др. **Научная новизна** публикации заключается в определении характерных признаков исполнительского стиля балетного дуэта Лукашова-Парсегов, создании современного искусствоведческого анализа их сценического наследия, созданного в советское время. **Выводы.** Сценическое партнерство И. Лукашовой и В. Парсегова способствовало реализации на сцене Киевского ДАТОБ им. Т. Шевченко высокохудожественных образцов балетного искусства в спектаклях академического наследия, общесоветской и украинской

національної тематики. Професійна діяльність І. Лукашової та В. Парсегової безсумнісно служить ярким прикладом успішного сценічного співробітництва наступним поколінням українських танцювальників. Завдяки цінному сценічному досвіду І. Лукашова та В. Парсегова змогли розширити власні технічні та художні можливості, представити високий рівень хореографічного майстерства як в Україні, так і за її межами.

Ключові слова: Іраїда Лукашова, Валерій Парсегов, український балет, дуєтний танець, класична хореографія.

Vyshotravka Liudmyla, Honored Artist of Ukraine, Associate Professor of the Department of Choreographic Art of Kyiv National University of Culture and Arts

To the history of partnership in ballet – Iraida Lukashova and Valery Parsegov

The purpose of the publication is art criticism analysis of the partnership work of the well-known Ukrainian dancers - I. Lukashova and V. Parsegova and definition of professional components, which became the key to their successful activity in the duet on the stage of Shevchenko State Academic Opera and Ballet Theatre in Kyiv. **The methodology** of the work involves the use of the following cultural research methods: general historical, comparative-historical, analytical, biographical, etc. **The scientific novelty** of the publication consists in highlighting the characteristic features of the performing style of the ballet duo Lukashov-Parsegov and conducting a contemporary art-historical analysis of their stage production, created in the Soviet era. **Conclusions.** Scenic partnership of I. Lukashova and V. Parsegov contributed to the realization on the stage of Shevchenko State Academic Opera and Ballet Theatre of highly artistic samples of ballet art in performances of academic heritage of Soviet-Ukrainian and Ukrainian national themes. The professional activities of I. Lukashov and V. Parsegov undoubtedly should serve as a vivid example of successful stage cooperation for the following generations of domestic dancers, because due to valuable stage experience each ballet artist has expanded his own technical and artistic possibilities, presented a high level of choreographic skill both in Ukraine and outside its boundaries.

Key words: Iraida Lukashova, Valery Parsegov, Ukrainian ballet, duet dance, classical choreography.

Актуальність теми дослідження. У балетному мистецтві внутрішня наповненість і повне розкриття драматургії сценічних образів нерідко виникає у танцівників у процесі їхнього артистичного контакту. На думку окремих балетознавців (Л. Тарасенко), народження гармонійного дуєту досить часто є щасливою випадковістю, коли між партнерами виникає абсолютна спільна творча взаємність [9, 4]. Успішними прикладами таких мистецьких союзів на вітчизняній балетній сцені (зокрема, на сцені Київського державного академічного театру опери та балету ім. Т. Шевченка, тепер – Національна опера України) можуть слугувати такі яскраві тандеми, як Антоніна Васильєва – Анатолій Белов, Алла Гавриленко – Геннадій Баукін, Олена Потапова – Федір Баклан, Валерій Ковтун – Тетяна Таякіна тощо. Не останнє місце серед перелічених “зіркових” дуєтів так само посідають танцівники Іраїда Лукашова та Валерій Парсегов. Актуальність дослідження зумовлена необхідністю вивчення хореографічного минулого вітчизняних артистів балету радянського періоду з метою формування об’єктивної оцінки їхньої творчості з позиції сучасного мистецтвознавства.

Аналіз досліджень і публікацій довів, що історіографію проблеми можна умовно поділити на два періоди: радянський та сучасний. Упродовж першого з них дослідниця увага навколо артистів І. Лукашової та В. Парсегової зосереджувалася на сторінках наукових публікацій відомих радянських мистецтвознавців та істориків балету – Г. Боримської [2, 4], А. Геленчера [1, 393], О. Камінського [1, 324], М. Кухарчук [3, 8–9], О. Майорової, Г. Десятник [4, 3], Ю. Полякова [5, 4], В. Черногори [12, 6–7] тощо, які аналізували технічні досягнення та акторські можливості танцівників у їхній індивідуальній та спільній роботі на балетній сцені. У пострадянський період інформація про сценічні здобутки І. Лукашової та В. Парсегової з’явилася лише у спеціалізованому довіднику В. Туркевича «Хореографічне мистецтво у персоналіях» (Київ, 1999) [11, 125–126, 147–148] та кількох монографіях Ю. Станішевського: “Балетний театр України” (Київ, 2003) [6], «Національний академічний театр опери та балету України імені Тараса Шевченка: Історія і сучасність» (Київ, 2002) [8, 406, 411, 443]. У сфері наукових публікацій заявлена проблематика, на жаль, залишається нерозробленою, аже відсутні будь-які статті, де було б висвітлено творчу спадщину артистів із погляду сучасного мистецтвознавства. Отже, відсутність належної наукової уваги до даної теми, спонукала до написання розвідки.

Метою публікації став мистецтвознавчий аналіз партнерської роботи І. Лукашової та В. Парсегової; визначення професійних складових їх успішної співпраці в дуєті на сцені Київського ДАТОБ ім. Т. Шевченка. Реалізація мети передбачає постановку таких актуальних завдань: проаналізувати історіографію проблеми; розглянути основні віхи творчої біографії І. Лукашової та В. Парсегової; визначити особливості балетних ролей, створених артистами в індивідуальній та спільній сценічній роботі.

Виклад основного матеріалу. Заслужена артистка УРСР Іраїда Петрівна Лукашова народилася 1938 року в Свердловську. Після закінчення навчання у хореографічній школі при Одеському оперному театрі (1946–1953, клас А. Риндіної, К. Пушкіної) дебютувала на сцені місцевої Опери в ролі Маші в балеті “Лускунчик” П. Чайковського; 1955 року була прийнята до балетної трупі Київського ДАТОБ ім. Т. Шевченка, де досить швидко посіла місце провідної солістки [1, 324]. Театрознавці (В. Туркевич, Ю. Станішевський тощо) відзначали, що вже на початку танцювальної кар’єри хореографічний стиль І. Лукашової вирізнявся неперевершеним академізмом, чистотою й витонченістю танцювальних ліній, у виконавській манері поєднувалися висока технічна складова та глибоке проникнення в сутність створюваних нею образів [11, 125]. “Ірина [Іраїда – Л.В.] вже тоді здивувала всіх витонченістю й віртуозністю танцювальної техніки. Для неї, здавалось, не було труднощів у складній мові класичного танцю. Природний стрибок і графічна закінченість поз, чудові обертання та філігранність дрібних рухів поєднувались у юної балерини з високою поетичною натхненністю й невідомою ширістю” [7, 77].

Заслужений артист України Валерій Володимирович Парсегов народився 1936 року в Києві. Професійну освіту здобув у Київському хореографічному училищі (клас М. Апухтіна). Ще під час навчання танцівник демонстрував високий технічний рівень виконання складних елементів класичного танцю (зокрема дивував усіх феноменальним для його зросту стрибком). Після закінчення навчального осередку в 1955 році, В. Парсегова було запрошено до трупі Київського ДАТОБ ім. Т. Шевченка, де він одразу посів місце соліста [1, 393]. Мистецтвознавець Л. Тарасенко зазначала, що працьовитість обдарованого юнака досить швидко допомогла йому набутти технічної досконалості й рівня досвічених артистів театру, “а допитливість і бажання постійно вчитися сприяли внутрішньому наповненню й розвитку вміння розкривати в деталях кожен образ, хай то будуть шляхетні й трохи неземні казкові принци чи ніби вихоплені з самого життя герої, улюбленим з яких був Базиль з “Дон Кіхота”...” [9, 4]. До речі, саме ця партія стала для артиста “фінальною крапкою” у завершенні танцювальної кар’єри: саме нею танцівник прощався із публікою у листопаді 1976 року. Але не лише в Базилі, а й у будь-якій іншій ролі В. Парсегов прагнув довершеності танцювального малюнка, підсилення значимості художніх образів, створення їх у зовнішній і внутрішній гармонії. Тогочасні мистецтвознавці (О. Майорова, Г. Десятник тощо) підкреслювали, що парадна вишуканість завжди поєднувалася в танцівника з осмисленням танцювальної дії, дозволяла йому не просто виконувати партію, а розкривати багатогранний духовний світ свого героя [4, 3].

Найповніше лірико-романтичне обдарування Іраїди Лукашової та Валерія Парсегова розкрилося в їхній дуетній роботі. Мистецтвознавець Л. Тарасенко писала: “Парсегов перетанцював з усіма провідними солістками театру і з вдячністю згадував кожну. Але є партнерство, а є дует – те, до чого прагне кожен танцівник, але це не кожному вдається віднайти. Народження дуету – чудо, дароване випадковістю. Дует як явище особливо яскраве, воно ніби виконує певну місію – залучити в цей світ свою дешицу прекрасного” [9, 4].

Історія створення творчого тандему Лукашова–Парсегов була досить прозаїчною: в радянські часи на рівні Міністерства культури проводилися різноманітні огляди творчої молоді. Лукашова і Парсегов взяли участь у кількох з них. Дует помітили й “висунули” на IV Всесвітній фестивалі молоді й студентів у Москві (1957), де балетні артисти здобули срібну й бронзову медалі. Лукашова і Парсегов були неочікувано “співзвучні” й, зрештою, почали танцювати практично в усіх виставах столичного театру, зачаровуючи як вітчизняну, так і зарубіжну публіку під час численних гастролей балетної трупі.

Серед сценічних здобутків В. Парсегова – І. Лукашової насамперед варто назвати партії з балетів академічної спадщини: Зігфрід–Одетта–Оділія, Маша–Лускунчик, Аврора–Дезіре (“Лебедине озеро”, “Лускунчик”, “Спляча красуня” П. Чайковського), Альберт–Жізель (“Жізель А. Адана”), Франц–Сванільда (“Коппелія” Л. Деліба), Діана–Актеон, Вакх–Вакханка (“Есмеральда” Ц. Пуні) тощо. Розширенню творчих можливостей обох артистів водночас сприяли ролі в балетах на музику радянських композиторів: Вацлав–Марія (“Бахчисарайський фонтан” Б. Асаф’єва), Принц–Попелюшка, Ромео–Джульєтта (“Попелюшка”, “Ромео і Джульєтта” С. Прокоф’єва). Важливою сценічною практикою для Парсегова і Лукашової стала їх участь у балетах національної тематики: Лукаш–Мавка (“Лісова пісня” М. Скорульського), Степан–Лілея (“Лілея” К. Данькевича), Іван–Марічка (“Тіні забутих предків” В. Кирейка) тощо. На думку вітчизняного мистецтвознавця Юрія Станішевського, артистичне партнерство Лукашової і Парсегова “подарувало київській сцені високохудожні досягнення в класичних і сучасних спектаклях, рідкісну мистецьку гармонію двох близьких за духом і чистотою хореографічної форми виконавців. Партнери неначе доповнювали одне одного, захоплювали глядачів натхненною красою танцю й глибокою ширістю почуттів...” [8, 410].

Відзначимо, що остання думка про високий рівень художніх здобутків І. Лукашової та В. Парсегова не є перебільшенням. На сцені, в дуеті, вони дійсно уособлювали зовнішню й внутрішню красу образів своїх героїв. Восени 1964 року дует Лукашова–Парсегов вразив своєю викінченою майстерністю не лише публіку, а й суворих критиків та високоавторитетне журі (на чолі із балетмейстером Гранд-опера, нашим колишнім земляком, Сержем Лифарем) на Другому міжнародному фестивалі танцю у Парижі [8, 410]. За неперевершене виконання па-де-де Діани й Актеона з балету “Есмеральда” (балетмейстер Вахтанг Вронський) Лукашова і Парсегов здобули не лише престижні для артистів премії – нагороди на честь Ганни Павлової та Вацлава Ніжинського, а й Гран-прі хореографічного форуму. За словами Юрія Станішевського, позолочені туфельки Іраїди Лукашової, в яких вона танцювала на паризькій сцені разом із Валерієм Парсеговим й до сьогодні зберігаються в старовинному музеї Французької академії танцю разом із пуантами видатних балерин ХХ століття: Ганни Павлової, Тамари Карсавіної, Галини Уланової, Іветт Шовіре, Майї Плисецької та інших видатних танцівниць.

На жаль, після триумфу у Парижі дует з адміністративних та професійних причин (дві серйозні травми ніг у В. Парсегова) розпався й більше не відновлювався. Поступово обидва артисти здобули вищу педагогічну й балетмейстерську хореографічну освіту: Лукашова – в Державному інституті театрального мистецтва в Москві в класі відомого балетмейстера Р. Захарова (зараз – Російський університет театрального мистецтва), В. Парсегов – у Київському державному театральному інституті (факультет кінорежисури), згодом перейшли на педагогічну та викладацько-репетиторську діяльність.

З-під “крила” І. Лукашової на сцену Київського ДАТОБ ім. Т. Шевченка вийшли такі відомі солістки, як Тетяна Боровик і Тетяна Литвинова. Про педагогічні здобутки І. Лукашової мистецтвознавець В. Черногор писав: “Наставництво стало [для неї] однією з невід’ємних рис роботи в театрі. Втім, для того є всі передумови. Головне – хороша класична школа балерини. І. Лукашова чудово відчуває всю красу, прозору пастельність і витонченість образів у балетах Чайковського, Глазунова, Прокоф’єва...” [12, 7]. З початку 1980-х років І. Лукашова працює за кордоном педагогом та балетмейстером-репетитором Хорвацького національного театру у Загребі.

В. Парсегов з 1965 року працював у Київському хореографічному училищі, куди його запросила керівник навчального закладу, відомий педагог – Галина Березова. Продовж наступних років у класі В. Парсегова навчалися такі відомі українські артисти, як Вадим Федотов, Віктор Литвинов, Сергій Бондур, Денис Матвієнко, Артем Дацишин та інші танцівники. “Під час навчання педагог Парсегов дотримувався основоположного принципу: в класі немає ані мазунчиків, ані ізгоїв. Все – рівні, всі оцінюються професійно. Він не був жорстким, але іноді доводилося говорити про речі неприємні. Заохочував учнів привносити в класичну варіацію якісь свої «трюки», найбільш вирашні для них, з тим, щоб проявити себе...” [9, 4]. 2008 року майстра сцени не стало, але після нього лишилася не лише багата артистична спадщина, велика кількість учнів, але й численні записи балетних вистав, записаних ним на плівку під час навчання у Київському театральному інституті ім. І. Карпенка-Карого.

Отже, наукова новизна публікації полягає у висвітленні характерних ознак виконавського стилю балетного дуету Лукашова–Парсегов, оприлюдненні сучасного мистецтвознавчого аналізу їхнього сценічного доробку, створеного в радянську добу. Підсумовуючи викладений в основному розділі наукової розвідки матеріал, наголосимо на таких висновках:

1. Історіографію проблеми можна умовно поділити на два періоди: радянський та сучасний. У перший з них мистецтвознавча увага навколо І. Лукашової та В. Парсегова зосереджувалася на сторінках наукових публікацій відомих радянських дослідників – Г. Боримської, А. Геленчера, О. Камінського, М. Кухарчук, О. Майорової, Г. Десятник, Ю. Полякова, В. Черногори тощо. Впродовж пострадянського періоду відомості про творчу спадщину артистів з’явилися лише в енциклопедичному виданні В. Туркевича та кількох монографічних дослідженнях Ю. Станішевського. У сфері наукових публікацій ця проблематика залишається нерозробленою, аже відсутні будь-які наукові розвідки з аналізом сценічної роботи артистів з погляду сучасного мистецтвознавства. Останнє, у свою чергу, спонукало до написання розвідки.

2. До основних віх творчої біографії І. Лукашової та В. Парсегова можна віднести навчання в хореографічній школі при Одеському оперному театрі та Київському хореографічному училищі; перемоги на кількох республіканських та всесоюзних конкурсах у Києві та Москві; здобуття головних нагород на II Міжнародному фестивалі танцю в Парижі в 1964 році; навчання у провідних закладах театральної освіти – Державному інституті театрального мистецтва ім. А. Луначарського в Москві та Київському державному театральному інституті ім. І. Карпенка-Карого.

3. Сценічне партнерство І. Лукашової та В. Парсегова сприяло реалізації на сцені Київського ДАТОБ ім. Т. Шевченка високохудожніх зразків балетного мистецтва у виставах академічної спадщини, загальнонародної та національної тематики. Професійна діяльність І. Лукашової та В. Парсегова безперечно має слугувати яскравим прикладом успішної сценічної співпраці для наступних поколінь українських танцівників, адже завдяки цінному сценічному досвіду кожен з балетних артистів розширював власні технічні й художні можливості, презентував високий рівень хореографічної майстерності як в Україні, так і поза її межами.

Література

1. Балет: Енциклопедія / гл. ред. Ю. Григорович. Москва: Советская энциклопедия, 1981. 624 с.
2. Боримська Г. Поезія танцю. Вечірній Київ. 1974. 2 лютого. С. 4.
3. Кухарчук М. У пошуку нового. Театрально-концертний Київ. 1983. № 17. С. 8–9.
4. Майорова О., Десятник Г. Творець яскравих образів. Культура і життя. 1966. 4 серпня. С. 3.
5. Поляков Ю. Зірка першої величини. Радянська культура. 1965. 7 січня. С. 4.
6. Станішевський, Ю. Балетний театр України. Київ: Музична Україна, 2003. 438 с.
7. Станішевський, Ю. Лебеді чарівного озера. Київ: Молодь, 1966. 92 с.
8. Станішевський, Ю. Національний академічний театр опери та балету України імені Тараса Шевченка: Історія і сучасність. Київ: Музична Україна, 2002. 736 с.
9. Тарасенко, Л. Учитель танцев. День. 2006. 1 июня. С. 4.
10. Туркевич В. І будуть згадувати. Театрально-концертний Київ. 1976. № 18. С. 13.
11. Туркевич В. Хореографічне мистецтво України у персоналіях: Довідник; Біографічний ін-т НАН України. Київ: Інтеграл, 1999. 224 с.
12. Черногор В. Наставник починається на уроці. Театрально-концертний Київ. 1975. № 11. С. 6–7.

References

1. Grigorovich Y. (1981), Ballet: Encyclopedia / Ch. Ed., Moscow: Soviet Encyclopedia, 624 [in Russian]
2. Borimskaya G. (1974, February 2), Poetry of dance. Evening Kiev, 4 [in Ukrainian]
3. Kukharchuk M. (1983) In search of new. Theater-Concert Kyiv, 17, 8-9 [in Ukrainian]
4. Mayorova O., & Desyatnik G. (1966, August 4) Creator of bright images. Culture and life, 3 [in Russian]
5. Polyakov Y. (1965, January 7) Star of the first magnitude. Soviet culture, 4 [in Russian]
6. Stanishevsky, Y. (2003) Ballet Theater of Ukraine. Kyiv: Musical Ukraine, 438 [in Ukrainian]
7. Stanishevsky, Y. (1966) Swans of the magic lake. Kyiv: Youth, 92 [in Ukrainian]
8. Stanishevsky, Y. (2002) National Academic Theater of Opera and Ballet of Ukraine named after Taras Shevchenko: History and Present. Kyiv: Musical Ukraine, 736 [in Ukrainian]
9. Tarasenko, L. (2006, June 1) Teacher of dance. Day, 4 [in Russian]
10. Turkevich V. (1976) And they will be remembered. Theater-Concert Kyiv, 18, 13 [in Russian]
11. Turkevich V. (1999) Choreographic Art of Ukraine in Personals: A Handbook; Biographical Institute of the National Academy of Sciences of Ukraine. Kyiv: Integral, 224 [in Russian]
12. Chornogor V. (1975) The tutor begins at the lesson. Theater-Concert Kyiv, 11, 6-7 [in Ukrainian]

Стаття надійшла до редакції 02.08.2018 р.